

Műhelytanulmányok
Vállalatgazdaságtan Intézet

1093 Budapest, Fővám tér 8.
☎ (+36 1) 482-5566, Fax: 482-5567
www.uni-corvinus.hu/vallgazd

A munkabért terhelő adók és járulékok alakulása 1998 és 2017 között Magyarországon

Kazainé Ónodi Annamária
dr. Holló Sándor

166. sz. Műhelytanulmány
HU ISSN 1786-3031

2017. augusztus

Budapesti Corvinus Egyetem
Vállalatgazdaságtan Intézet
Fővám tér 8.
H-1093 Budapest
Hungary

Kazainé Ónodi Annamária¹
dr. Holló Sándor²

**A munkabért terhelő adók és járulékok alakulása
1998 és 2017 között Magyarországon**

**Taxes and contributions on wages
between 1998 and 2017 in Hungary**

1

*Kazainé Ónodi Annamária PhD, Budapesti Corvinus Egyetem egyetemi docens. E-mail:
annamaria.kazaineonodi@uni-corvinus.hu*

2

dr. Holló Sándor, jogász. E-mail: iroda@atipiku.hu

Absztrakt

Magyarországon az elmúlt 20 évben jelentős változások történtek a munkabért terhelő adók és járulékok tekintetében. Nemcsak a közterhek alapja, mértéke változott, a jogi szabályozás is sokat módosult. Ha összevetjük a vizsgált időszak elején hatályos szabályok alapján fizetendő adók és járulékok összegét a jelenleg hatályos mértékekkel, akkor megállapíthatjuk, hogy az élő munkaerőt terhelő összes kiadás mértéke jelentősen csökkent. Elsősorban a munkáltatók terhei mérséklődtek, a munkavállalók járulékfizetési kötelezettségei megnőttek. Nemzetközi összehasonlításban a bérterhek jelenlegi mértéke még mindig nagyon magas, viszont ezt ellensúlyozza a nemzetközi összehasonlításban alacsony minimálbér és átlagbér. Tehát feltételezésünk szerint az ország versenyképessége munkaerőpiaci oldalról nem a csökkenő adóterheknek, hanem a még mindig alacsony béreknek köszönhető.

Kulcsszavak: munkaerőköltség, munkát terhelő adók és járulékok, nemzetközi versenyképesség

Abstract

Over the past 20 years there have been significant changes in taxes and contributions on wages in Hungary. Not only the base and the scale of the public burden changed, but the legal regulation has changed a lot. If we compare the rates of taxes and contributions on wages payable under the rules in force at the beginning of the investigated period with the rates currently in force, we can conclude that the total tax expenditure on labour has decreased significantly. In particular, the burdens on employers have decreased, the employees' contribution obligations have increased. In international comparison, the current level of taxes and contributions on wages is still very high, but this is offset by the low minimum wage and the average wage in the international context. So, we assume that the competitiveness of the country from the viewpoint of the labour market is not due to the declining tax burden but to the still low wages.

Key words: labour costs, taxes and contributions on wages, international competitiveness

1. Bevezetés

A munkát terhelő adókat (személyi jövedelemadót és a járulékokat) a második legkárosabb adónemnek tekintik a tőkejövedelmeket terhelő adók után a gazdasági növekedés szempontjából (OECD, 2010 átvéve: Csomós – Kiss 2014). Az adórendszer jellege és mértéke jelentősen befolyásolja a gazdasági döntéseket. A munkát terhelő adók (Csomós – Kiss 2014) három fő területen befolyásolja a gazdasági döntéseket: torzítja a munka és a szabadidő közötti allokációt, befolyásolja a humán tőke felhalmozására vonatkozó döntéseket, befolyásolja a vállalkozási döntéseket. Az adórendszer hatását figyelembe kell venni mind a munkáltatói, mind a munkavállalói oldalon. Ha magasak a munkát terhelő adók, akkor a vállalatok igyekeznek csökkenteni az élőmunka igényt. Ezt részben a munkafolyamatok hatékonyságának növelésével, modern technológia alkalmazásával érik el, amelynek kedvező hatásai is vannak. A vállalatok szempontjából megoldás lehet bizonyos feladatok kiszervezése is, akár outsourcingban vagy offshoringban is gondolkodhatnak. Vannak olyan, a vállalat alaptevékenységéhez nem tartozó feladatok, amiket kifejezetten ennek a feladatnak az ellátására szakosodott vállalkozások hatékonyabban, kisebb költséggel tudnak ellátni, mintha a vállalat saját forrásaival próbálná meg elvégeztetni (outsourcing). Ilyen feladat például a bérszámfejtés, vagy a nagy értékű, komoly szakértelmet igénylő gépek, berendezések karbantartása. A globalizáció térnyerésével egyre nő a közös szolgáltató központok szerepe. A vállalkozások nemzetközivé válásával egyre inkább adott a lehetőség, hogy az anyavállalat a feladatokat a gazdaságosság figyelembevételével osztja meg a különböző országokban működő telephelyek között. Különösen igaz ez a távmunkában végezhető szolgáltatásokra. A technika, az IT technológia fejlődése lehetővé teszi, hogy akár több országhatárt is átlépve nyújtsák ezeket a szolgáltatásokat. Természetes, hogy a központi, vagy regionális feladatokat ellátó irodák létszámát ott lehet a leggazdaságosabban fejleszteni, ahol a munkabért terhelő adók és járulékok a legalacsonyabbak, figyelembe véve az egyéb költségeket is.

A gazdaság szereplői dönthetnek úgy is, hogy csökkentik a termelés, szolgáltatás volumenét azokon a területeken, ahol a magas adók miatt kedvezőtlen a befektetett tőke hozama. Ez a teljesítmény visszafogását jelenti a túladóztatott területeken. Tehát ahelyett, hogy nőne az adóbevétel, stagnálni vagy csökkenni fog. Ugyanakkor a csökkenő adómérték több állami bevételt jelenthet az adófizetők körének bővülése miatt.

A magas adók kedvezőtlen hatása megmutatkozik a feketegazdaság megjelenésében és terjedésében is, ami jelentős bevételecsökkenést okoz a költségvetésnek. Köztes „megoldás” a szürkegazdaság kialakulása, amikor a vállalatok a munkabér egy részét a hatályos szabályoknak

megfelelően fizetik ki, viszont a díjazás egy részét „kreatív módon” juttatják, vagy egyszerűen eltitkolják. Minél bonyolultabb egy adózási rendszer, annál nehezebb a szabályok alkalmazása. Sokszor kihívást jelent például az összetett kedvezményszabályok értelmezése. Ha a bevételek elkészítése szakértelmet igényel, akkor ez költséget jelent az adóalanyok és a bevételeket feldolgozó apparátus oldalán is. A kiskapuk sokasága pedig ügyeskedésre ösztönzi az adózókat. Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehérítésének kapcsolatát tárgyalja részletesen Varga 2017.

Több szerző (Matolcsy 2014, Varga 2017) emeli ki, hogy a 2010 előtti adórendszer az egyik legmagasabb terheléssel járó adórendszer volt az Európai Unióban. Az adórendszer átalakításának egyik nagy eredménye a munkát terhelő adók mértékének csökkenése.

A munkaerő költsége befolyásoló tényező a nemzetközi beruházási döntések során. A költség több részből tevődik össze. Tanulmányunkban a munkabért terhelő adók és járulékok változásaira koncentráltunk. Ez többek között befolyásolja az ország versenyképességének megőrzését is. Magyarország a nemzetközi versenyképességi rangsorban a 63. helyről 2017-re a 69. helyre csúszott vissza. (World Economic Forum 2017) A munkaerőpiaci hatékonyságot tekintve a 80. helyen áll, ami szintén visszalépés az egy évvel ezelőtti 77. helyhez képest. Ezen belül az adózási rendszer hatását a munkakínálat ösztönzésére egy 7 fokozatú skálán 3,5-re értékelték, ami nemzetközi összehasonlításban a 101. helyet jelenti, ami javulás a korábbi 117-es helyhez képest. (Az adórendszer hatását a vállalati versenyképességre és a tőkebeáramlásra részletesebben lásd Nagy 2017.)

A magyar adórendszer jelentős átalakításon ment végbe az elmúlt évtizedekben.–A változások hatása több szempontból egyértelműen pozitív, de vajon elegendőek lesznek-e ezek a reformok a nemzetközi versenyképesség megtartásához? 2017-ben az OECD országok között Magyarországon volt a harmadik legmagasabb az adóék az egyedülálló gyermektelen munkavállalók esetében. Tanulmányunkban először részletesen áttekintjük Magyarországon az 1998 és 2017 közötti időszak között a munkabért terhelő adók és járulékok alakulását. Részletesen tárgyaljuk az adóék fogalmát. Majd az elmúlt évtizedekben lezajló folyamatokat nemzetközi kontextusba helyezzük.

2. A munkaerő ára

Az élő munkaerő költségei több részből, közvetlen és közvetett költségekből tevődnek össze. Közvetlen költségnek tekinthetjük a bruttó munkabért és az ahhoz kapcsolódó adókat, járulékokat, hozzájárulásokat. Ez a költségeknek csupán egy része. Az Eurostat (2016) csoportosításában a munkabér-költségek harmadik komponensét egyéb költségeknek nevezik. Az egyéb, a mi csoportosításunk szerint közvetett költségek közé sorolható a dolgozók kötelező képzése (pl. munkavédelmi oktatás), a foglalkozás-egészségügyi vizsgálat díja, a dolgozók számára biztosított védőeszközök, a bérszámfejtés költségei, a betegszabadság idejére fizetendő távolléti díj, a táppénzhez adott hozzájárulás, stb., ezek mind a munkáltatót terhelik. Vizsgálatunkban a munkabért terhelő adókra és járulékokra koncentrálunk, és csupán a teljesség kedvéért említjük az egyéb költségeket.

2.1. Minimálbér, átlagbér

Nemzetközi összehasonlításban Magyarországon még mindig magasak a munkabért terhelő adók és járulékok. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a munkáltatók a teljes bérköltség nagyságát mérlegelik. Alacsony átlagbér esetén még magas adóterhelés mellett is kedvezőbb lehet a költség, mintha magas bérekkel kell számolni mérsékelt adóterhelés mellett. Ez különösen fontos szempont a nemzetközi összehasonlítás során. 2015-ben a becsült egy órára jutó munkaerőköltség Magyarországon volt a 3. legalacsonyabb mértékű Európában. Hazánkat csak Lettország, Litvánia, Románia és Bulgária előzte meg. (forrás: Eurostat 2016)

Magyarországon a minimálbér 19.500 forint volt 1998-ban, ami az akkori átlagbér 28,8 százalékát tette ki. 2016-ban ez az összeg 111.000 forint, 2017-ben 127.500 forint. A minimálbér összege a vizsgált időszakban több mint hatszorosára emelkedett, ezen belül 1998 és 2016 között több mint öt és félszeresére. Ha a fogyasztói árindex változását figyelembe vesszük, akkor 1998 és 2016 között a minimálbér reálértéke nem egészen két és félszeresére nőtt. (Számítás a KSH adatai alapján) Nemzetközi összehasonlításban Európán belül hazánkban a 10. legalacsonyabb a minimálbér szintje (411 euró). Ennél alacsonyabb például Bulgáriában (232,5 euró), Romániában (275 euró) és a Cseh Köztársaságban (407 euró). Magasabb szinten van Szlovákiában (435 euró), Lengyelországban (453 euró), Szlovéniában (804,96 euró). Az Egyesült Királyságban a minimálbér (1396,9 euró) több mint háromszorosa a hazainak. (Forrás: Eurostat 2016)

A minimálbérek alakulása mellett fontos az átlagkeresetek alakulását is vizsgálni. Hanti (2011) az átlagkeresetek reálértékét 1989 és 2010 között vizsgálta. Megállapítása szerint 1989 és 1993 között folyamatosan csökkent az átlagkeresetek reálértéke, a mélypontot az 1995-ös év jelentette. Az 1989-es reálbérszintet csupán 2002 után sikerült elérni. A legnagyobb mértékű reálbér növekedés (113,6%) 2002-ben volt, 2006 óta stagnálás tapasztalható. Hanti (2011) szerint Magyarországon a keresetek alulértékeltsége nagyobb volt, mint amit a gazdaság fejlettsége indokoltá tesz.

Ha az 1998 és 2016 közötti időszakot vizsgáljuk, akkor még mindig igaz Hanti (2011) azon megállapítása, hogy a reálbérek alakulása szempontjából a 2002-es év volt a legkedvezőbb. 2009-ben és 2010-ben a reálbérek a válság hatására 3-4 százalékkal csökkentek. 2014 után a fogyasztói árindex kedvező alakulásából is adódóan egy folyamatos 3% feletti növekedés tapasztalható. 1998-ban a bruttó átlagbér 67.764 forint volt, 2016-ban 263.171 forint. Ez nominál értéken több mint három és félszeres növekedést jelent, a fogyasztói árindexszel korrigálva 68%-os növekedést lehet kimutatni. Tehát összességében nőttek a bérek, de nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsonyak.

2.2. A társadalombiztosítási járulék változásai

A társadalombiztosítás rendszere sok változáson ment keresztül az elmúlt 20 évben. Megváltozott a szervezet felépítése és átalakult a járulékfizetés rendszere is. Igaz, hogy a munkanélküliek, illetve álláskeresők támogatását elősegítő pénzügyi alap részére fizetendő járulékok nem tekinthetők kezdettől a szoros értelemben vett társadalombiztosítási járuléknak, mégis több szempont indokolja, hogy a kétfajta kötelezettséget együtt tárgyaljuk. Ennek indoklására a későbbiekben még visszatérünk.

A társadalombiztosítási járulékok alakulásával több szerző foglalkozott; Hanti (2011) az 1989 és 2010 közötti időszakot tekintette át, Varga (2017) a 2004-2015-ös időszakkal foglalkozott, Csomós – Kiss (2014) tanulmánya az 1995 – 2014-es időintervallumot érintette.

Tanulmányunkban az 1998 és 2017 közötti időszakot vizsgáljuk. Az 1997-ben megjelent programcsomag a biztosítási alapon nyugvó rendszer kialakítását készítette elő, amely jelentős változást hozott. A társadalombiztosítási járulékok változását három nagy blokkban tekintjük át. Az elkülönítést nem az adómérték, hanem a jelentősebb rendszerszintű változtatások alapján végeztük. A munkaadói és munkavállalói járulékot a vizsgált periódus elején, 1998-ban az 1991. évi IV. törvény szabályozta. 2010-ben a szabályozás átkerült az 1997. évi LXXX. törvény hatálya alá, társadalombiztosítási (munkaerőpiaci) járulék lett belőle. Tehát az első vizsgálati

periódus az 1998 – 2009-es időszak. 2012-ben újabb jelentős változások történtek, a szociális hozzájárulási adó bevezetésével a munkáltató társadalombiztosítási terhei adóvá alakultak. Bár ez a kötelezettség kikerült a társadalombiztosítási járulékok közül, mégsem beszélhetünk a kötelezettségek csökkenéséről. Tehát a második vizsgálati periódus a 2010- 2011-es időszak, s a harmadik 2012-től 2017-ig. Ha a közterhek valós változását akarjuk nyomon követni, akkor körültekintően kell eljárni. Nem elegendő a járulék-, és adóterhek különböző időpontban hatályos mértékeit összevetni, a járulékok, adók elnevezése mellett figyelni kell azok valós tartalmára is.

A rendszerváltást követően 1998 márciusában kezdődtek meg az Európai Unióval a csatlakozási tárgyalások. 1998 májusától az első Orbán-kormány vezetésével folytatódott a felzárkózó, harmonizációs folyamat. Az Európai Bizottság 1998-es országjelentése a társadalombiztosítás hatalmas túlköltekezését, illetve az átfogó reformok hiányát emelte ki. A szocializmusból a piacgazdaságba történő átmenet része volt az új adózási rendszer kialakítása. 1988-ban megjelent a személyi jövedelemadó (1987. évi VI. törvény a magánszemélyek jövedelemadójáról). 1997-ben hangsúlyossá vált a társadalombiztosítás átalakítása, a biztosítási elveken nyugvó rendszer kiépítése. Az 1975. évi II. törvény helyébe egy egész programcsomag lépett. Külön törvényben került szabályozásra az ellátások fedezete (1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről), a nyugdíj (1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról), az egészségbiztosítási ellátások (1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól) és a magánnyugdíjpénztárak működése (1997. évi LXXXII. törvény a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról).

1998 és 2009 között a foglalkoztatókat terhelő járulékok három részből tevődtek össze: nyugdíjbiztosítási járulék, egészségbiztosítási járulék és munkaadói járulék. Ezek közül a nyugdíjbiztosítási és az egészségbiztosítási járulékra vonatkozó szabályokat a Tbj-ben találjuk. 2006 szeptemberétől a törvény két jogcímre bontja az egészségbiztosítási járulékot, annak megfelelően, hogy a pénzügyi, vagy a természetbeni ellátások fedezetét képezi. A szolidaritási alaphoz tartozó munkaadói járulék ekkor még az 1991. évi IV. törvény hatálya alá tartozott. 1998 és 2001 között a járulékok mértéke folyamatosan csökkent. A legnagyobb javulás 1999-ben következett be, 15%-ról 11%-ra csökkent az egészségbiztosítási járulék. Ebben az évben mérséklődött a munkaadói járulék 4%-ról 3%-ra amely stabil maradt egészen 2009-ig. A foglalkoztatók által fizetett járulékok összege 2002-től 2009 közepéig stabilan 32% volt, csupán

az összetétele változott. Az egyéni járulékokhoz hasonlóan a munkaadó által fizetett egészségbiztosítási járulékot is két részre osztja a törvény 2006 szeptemberétől, aszerint, hogy a természeti, vagy a pénzbeli ellátások fedezetére történik a befizetés.

A 2009. év érdekessége, hogy a munkaadó által fizetendő társadalombiztosítási járulék mértéke a bruttó jövedelemhez igazodóan kétsávossá alakult. A minimálbér kétszeresének megfelelő járulékalapig a járulék mértéke 26 százalék, ebből a nyugdíjbiztosítási járulék 24 százalék, az egészségbiztosítási járulék 2 százalék, amelyből a természetbeni egészségbiztosítási járulék 1,5 százalék, a pénzbeli egészségbiztosítási járulék 0,5 százalék volt. A járulék a járulékalap minimálbér kétszeresét meghaladó része után 29 százalék, ebből a nyugdíjbiztosítási járulék 24 százalék, az egészségbiztosítási járulék 5 százalék, amelyből a természetbeni egészségbiztosítási járulék 4,5 százalék, a pénzbeli egészségbiztosítási járulék 0,5 százalék volt. (Adatokat lásd 1. táblázat.)

1. táblázat: Foglalkoztatók által fizetett járulékok változása 1998 és 2009 között

Adóév	A foglalkoztató által fizetett járulék (%)			
	Nyugdíjbiztosítási járulék	Egészségbiztosítási járulék	Munkaadói járulék	Összesen
		(természetbeni + pénzbeli)		
2009.07.1.-2009.12.31.	24	2 (1,5+0,5)	3	29
	24	5 (4,5 + 0,5)	3	32
2009.01.01.-2009.06.30.	24	5 (4,5 + 0,5)	3	32
2008.	24	5 (4,5 + 0,5)	3	32
2007.	21	8 (5 + 3)	3	32
2006. 09. 01-2006. 12.31.	18	11 (7 + 4)	3	32
2002- 2006. 08. 31.	18	11	3	32
2001.	20	11	3	34
2000.	22	11	3	36
1999.	23	11	3	37
1998.07.01-től	24	15	4	43
1998.06.30-ig	24	15	4,2	43,2

Forrás: 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről és az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, saját szerkesztés

Míg a foglalkoztatókat terhelő járulékok mértéke a vizsgált periódusban csökkent 43,2%-ról 29%-ra, addig a munkavállalók terhei növekedtek 11,5%-ról 17%-ra. Bár a pontosság kedvéért az adatok között kiegészítésként külön feltüntettük a magánnyugdíjpénztári tagok által fizetendő eltérő járulékmértéket, meg kell jegyeznünk, hogy a kötelezően fizetendő járulékok összegét érdemben nem befolyásolta, hiszen a valóságban (különösen, ha figyelembe vesszük a magánnyugdíjpénztárak megszűnését és a befizetett tagdíjak állami kasszába való visszatérítését) a magánnyugdíjpénztári tagdíj (eltekintve az önkéntesen vállalt tagdíj kiegészítésektől) is járulékként viselkedett és a pénztártagok járulékterhelése valójában megegyezett a nem tagokéval. (A 2. táblázat 2. oszlopa a magánnyugdíjpénztári tagok járulékának azon része, amely az állami rendszerbe került. Ha a 3. oszlop nem magánnyugdíjpénztári tagok nyugdíjjárulékából kivonjuk a tagok kötelező járulékát, akkor megkapjuk a tagok által kötelezően befizetett tagdíj mértékét. Mivel a 2. oszlop adatai csak tájékoztató jellegűek, ezért az összesített értékben nem szerepelnek.) A magánnyugdíjpénztár intézményét még a Horn-kormány vezette be 1998. január 1-i hatállyal, ami lényegében az addigi munkavállalói járulék megosztását jelentette. Célja egy hárompilléres öregkori ellátási rendszer kialakítása volt. Az első pillér az állami felosztó-kirovó rendszer, a második pillér a kötelező magánnyugdíjpénztárak és a harmadik pillér az önkéntes nyugdíjpénztári rendszer. A kötelező magánnyugdíjpénztári rendszer 2012. január 1-vel megszűnt. A korábban, a kötelező mérték szerint befizetett tagdíjak az állami rendszerbe kerültek.

1998 és 2009 között a legnagyobb mértékű növekedés az egészségbiztosítási járulék esetében volt, 3%-ról 6%-ra, míg a nyugdíjjárulék 7%-ról 9,5%-ra változott. A munkavállalói járulék 1%-1,5% között mozgott. Összességében a munkavállalók járulékterhei folyamatosan emelkedtek. (Lásd 2. táblázat)

1998 és 2009 között a járulékterhek megoszlása tekintetében egy átrendeződésnek lehetünk tanúi. Míg 1998-ban az összes járulékterh 79 százaléka a munkaadókat terhelte, ez az arány lecsökkent 2009-re 63 százalékra. A munkaadói és munkavállalói együttes terhelés 55,7%-ról lecsökkent 47,5%-ra. Ez 18%-os csökkenésnek felel meg.

2. táblázat: Munkavállalók által fizetett járulékok változása 1998 és 2009 között

Adóév	A magánszemély által fizetett járulék (%)				
	Magánnyugdíjpénztári tagok nyugdíjjáruléka	Nem magánnyugdíjpénztári tagok nyugdíjjáruléka	Egészségbiztosítási járuléka (természetbeni + pénzbeli)	Munkavállalói járulék	Összesen
2008. - 2009.	1,5	9,5	6 (4+2)	1,5	17
2007.	0,5	8,5	7 (4+3)	1,5	17
2006. 09. 01- 2006. 12.31.	0,5	8,5	6 (4+2)	1,5	16
2004 - 2006.08. 31.	0,5	8,5	4	1	13,5
2003.	1,5	8,5	3	1	12,5
2000. - 2002.	2	8	3	1,5	12,5
1999.	1	8	3	1,5	12,5
1998.	1	7	3	1,5	11,5

Forrás: 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről és az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, saját szerkesztés

2010. január 1-jétől több rendszerszintű változás történt. A munkaadói és munkavállalói járulék szabályozása átkerül a Tbj. hatálya alá. A munkaadói járulékot felváltotta a munkaerőpiaci járulék. A foglalkoztatókat terhelő összes járulékterhelés a korábbi 29%-ról lecsökkent 27%-ra, amely teljes egészében a munkaerőpiaci járulék 1%-os mértékéből adódott, ami felváltotta a korábbi 3%-os munkaadói járulékot. A nyugdíjbiztosítási járulék mértéke maradt 24%, és az egészségbiztosítási járulék mértéke sem változott (2%). (Lásd 3. táblázat)

3. táblázat: Foglalkoztatók által fizetett járulékok változása 2010 és 2011 között

Adóév	A foglalkoztató által fizetett társadalombiztosítási járulék %			
	Nyugdíjbiztosítási Járulék	Egészségbiztosítási járulék (természetbeni + pénzbeli)	Munkaerőpiaci Járulék	Összesen
2011.01.01.- 2011.12.31	24	2 (1,5+0,5)	1	27
2010.	24	2 (1,5+0,5)	1	27

Forrás: 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről és az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, saját szerkesztés

A munkavállalói oldalon is hasonló változásnak lehetünk tanúi a 2010-2011-es időszakban. A munkavállalói járulékot felváltotta a munkaerőpiaci járulék. Az összes járulék mértéke csupán fél százalékponttal emelkedett 2011-ben, 2010-ben változatlan volt, ami teljes mértékben a nyugdíjjárulék félszázalékpontos emelkedéséből adódott. 2011 óta napjainkig a nyugdíjjárulék mértéke változatlanul 10%. (Lásd 4. táblázat.)

4. táblázat: Foglalkoztatók által fizetett járulékok változása 2010 és 2011 között

Adóév	A magánszemély által fizetett járulék (%)				
	Magán-nyugdíjpénztári tag	Nem magánnyugdíjpénztári tag	Egészségbiztosítási járuléka (természetbeni + pénzbeli)	Munkaerőpiaci járulék	Összesen
2011.01.01.-2011.12.31	2	10	6 (4+2)	1,5	17,5
2010.	1,5	9,5	6 (4+2)	1,5	17

Forrás: 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről és az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, saját szerkesztés

A következő nagy változást az jelentette, hogy 2012-ben a munkáltató által fizetett járulékokat adónak minősítette a jogalkotó. Ezzel a változással megszűnt ezeknek a járulékoknak a jogcím szerinti felosztása. A munkáltató a továbbiakban szociális hozzájárulási adót fizet. Ez a változás adópolitikai szempontból fontos volt ugyan, de nem jelentett összecszerű változást egészen 2017-ig. 2017. január 1-jétől viszont az adó mértéke 27%-ról 22%-ra csökkent, a munkavállalót terhelő járulékok mértéke változatlan maradt. Bár a munkaadói járulékok elveszítették járulék természetüket és átkerültek az adók közé, a jobb összehasonlíthatóság érdekében az elemzés során a szociális hozzájárulási adót továbbra is a járulékok között szerepeltetjük. (Lásd 5. táblázat)

5. táblázat: Járulékok változása 2012 és 2017 között

Adóév	A kifizető által fizetett	A magánszemély által fizetett járulék (%)		
	szociális hozzájárulási adó	Nyugdíjjárulék	Egészségbiztosítási- és munkaerőpiaci járulék	Összesen
2017.	22	10	8,5 (4+3+1,5)	18,50%
2012-2016.	27	10	8,5 (4+3+1,5)	18,50%

Forrás: 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről és 2011. évi CLVI. törvény egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról saját szerkesztés

Meg kell jegyeznünk, hogy a fent tárgyalt járulékokon túlmenően a munkáltatót terheli még a szakképzési hozzájárulás is. Ezt a kötelezettséget a járulékok vizsgálatánál figyelmen kívül hagytuk, de a nemzetközi összehasonlításához használt adóék értékének kiszámításánál számoltunk vele. 1998-ban az 1996. évi LXXVII. törvény (a szakképzési hozzájárulásról és a szakképzés fejlesztésének támogatásáról) rendelkezései alapján kellett megfizetni. A hozzájárulás a bérköltség 1,5%-a volt. A hozzájárulás összege jelenleg a szociális hozzájárulási adó törvényben meghatározott kedvezményekkel csökkentett alapjának 1,5%-a.

A terhek változásának értékelése során figyelembe kell venni a munkaerőpiaci járulék szabályozásának változásait. A vizsgált időszak kezdetén az 1991. évi IV. törvény szabályozta és közvetlenül a szolidaritási alap felé kellett teljesíteni a fizetési kötelezettséget. 2010-ben ennek a járuléknak a szabályozása átkerült a Tbj.³ hatálya alá. Ettől kezdve a munkaerőpiaci járulék beépül a társadalombiztosítási járulékok rendszerébe. 2013-ban változást jelentett, hogy a foglalkoztató által fizetendő társadalombiztosítási járulék átkerült az adók közé. Mértéke ezzel nem változott, így látszólag nem történt nagy változás.

2017. január 1-jétől a kifizető által fizetett szociális hozzájárulási adó 27%-ról 22 %-ra csökkent. Tehát a munkabér munkáltatók által fizetendő járulékterhe (az egyszerűség kedvéért most figyelmen kívül hagyjuk a tényt, miszerint ezt a járulékot adóvá minősítette át a jogalkotó) 43,2%-ról 22%-ra csökkent az elmúlt tíz évben. Elmondhatjuk hát, hogy a foglalkoztatás a munkáltatók számára lényegesen olcsóbbá vált. Ugyanakkor a biztosítottak terhei 2012-ig folyamatos növekedést mutatnak. Ha a munkavállalói és a munkáltatói járulék 1998. január 1-jén hatályos összegét vetjük össze a 2017. január 1-jén hatályban lévő mértékekkel, akkor azt látjuk, hogy az összes terhelés 1998-ban $43,2\% + 13,5\% = 56,7\%$ volt, míg 2017-ben $22 + 18,5$, azaz 40,5% volt. A különbség 16,2%, ami 28,6%-os csökkenésnek felel meg.

3

1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

2.3. Egyéb munkáltatói terhek

A foglalkoztatás rendszeres, munkabérhez közvetlenül kapcsolódó költségei mellett érdemes megvizsgálnunk a nem rendszeres, rendkívüli kiadások változásait is. Az egyik ilyen kiadás a munkavállaló betegszabadsága idejére fizetendő távolléti díj. A Munka Törvénykönyve alapján a munkavállalót saját betegsége esetén évi 15 munkanap betegszabadság illeti meg. 1992-ben a munkavállalót átlagkeresete 75%-a illette meg a betegszabadság időtartamára. Ekkor a jogosultság még 10 munkanap volt. 1998. január elsején, a vizsgált időszak első napján a munkavállalót 15 munkanap illette meg. A betegszabadság idejére a távolléti díj (az alaphér törvényben meghatározott pótlékokkal növelt összege) 80 százaléka járt. Az ellátás mértéke 2009. augusztus 19-én 70%-ra módosult.

A másik, a dolgozó keresőképtelenségéhez kapcsolódó kiadás a táppénz hozzájárulás. A munkavállaló saját betegsége esetén a betegszabadság lejártát követően a táppénz összege a társadalombiztosítást terheli, de annak egy harmadát a munkáltató köteles megtéríteni.

Meg kell még említeni a tételes egészségügyi hozzájárulást is, amit az 1998. évi LXVI. törvény vezetett be. A hozzájárulás mértéke 1999. január 1. napján havi 3600 (napi 120) forint volt. Az 1999-es 77,187 forint bruttó átlagkereset figyelembe véve a hozzájárulás jelentősen megdrágította az élő munkát. A havi 3.600 forint a nemzetgazdasági átlagot tekintve 4,7 %-os adóterheknek felelt meg. Az összeget csökkenteni lehetett a bérrel el nem látott napok (például táppénz) számának megfelelően. A hozzájárulás összege 2002-ig két lépcsőben 4500 forintra (naptári naponként 150 forint) növekedett, majd 2003. január elsejétől csökkenni kezdett. Első lépésben 3450 forintra mérséklődött (naptári naponként 115 Ft) majd 2005. november 1-jétől havi 1950 forintra csökkent (naptári naponként 65 Ft). 2010. január 1-jén pedig megszűnt ez a kötelezettség.

2.4. A személyi jövedelemadó változásai

Ahhoz, hogy a közterhekről teljesebb képet kapjunk, át kell tekintenünk a munkavállalókat terhelő személyi jövedelemadó változásait is. Igaz, hogy ezt az adót a munkavállaló fizeti meg, de közvetett módon mégis a munkáltató költségének tekinthető, hiszen a nettó munkabér kialakításánál figyelembe kell venni.

A személyi jövedelemadó lényegesen nagyobb változáson ment át az elmúlt 20 évben, mint a járulékok rendszere. Változott az adó kiszabásának módja és mértéke is. A sávós, progresszív

adóztatást felváltotta az egykulcsos rendszer. (A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy 2009-ben a munkaadó által fizetendő egészségbiztosítási járulék tekintetében rövid időre megjelent a sávos járulékalap, de ez a szabály csak fél évig volt hatályban). Az egykulcsos adó gyakran viták tárgya. Sokan kérik számon az igazságosságot, a rendszer szociális érzékenységét. Kétségtelenül igaz, hogy a minimálbér adómentességének eltörlése (1996) hátrányosan érintette a legalacsonyabb jövedelmi kategóriába tartozó munkavállalói csoportokat, viszont azt sem szabad elfelejteni, hogy a jogalkotó sokszor meglehetősen önkényesen állapította meg „magas”, vagyis a legmagasabb adókulccsal adózó jövedelem határát. Véleményünk szerint ez erősen torzította az „igazságosságot”.

A hátrányos helyzetű, vagy a gyermeket nevelő munkavállalókat segítő kedvezmény is sokszor és sokat változott. A kedvezmények figyelembevétele (ideértve a családi járulékkedvezményt is) nagy mértékben bonyolítaná az értékelést, ezért vizsgálódásunkat az adómértékek összehasonlítására korlátozzuk. (A foglalkoztatást ösztönző adókedvezményeket tekinti át Svrika et. al 2013.) A változások évenkénti áttekintése túlságosan megnövelné a jelen cikk terjedelmét, ezért most csak vizsgálódás kiindulási pontjának tekintett 2008-as adóév szabályait hasonlítjuk a jelenleg hatályos rendszerhez. 1998-ban többkulcsos, progresszív adózás volt érvényben. Az adó mértékét a 6. táblázat szemlélteti.

6. táblázat: Személyi jövedelemadó mértéke 1998-ban

Összevont adóalap	Az adó mértéke
0 - 250 000 Ft	20,00%
250.001 - 300.000 Ft	50.000 Ft és a 250.000 Ft-on felüli rész 22%-a
300.001 - 500.000 Ft	61.000 Ft és a 300.000 Ft-on felüli rész 31%-a
500.001 - 700.000 Ft	123.000 Ft és az 500.000 Ft-on felüli rész 35%-a
700.001 - 1.100.000 Ft	193.000 Ft és a 700.000 Ft-on felüli rész 39%-a
1.100.001 Ft-tól	349.000 Ft és az 1.100.000 Ft-on felüli rész 42%-a

Forrás: 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról, 30.§ alapján saját szerkesztés

A személyi jövedelemadó változásait tekinti át Csomós – Kiss 2014, Varga 2017, Svrika et al. 2013. 2012-től fokozatosan megszűnt a superbruttósítás elve. A személyi jövedelemadó 2011-ben egykulcsosra változott. Jelenlegi mértéke minden jövedelmi kategóriában 15%, ami alacsonyabb mint az 1998-as legalacsonyabb érték.

2.5. Adóék

Az adóék az adóterhek jellemzésére használt viszonyszám. Használata különösen fontos nemzetközi összehasonlításban. Megmutatja, hogy a teljes munkaerőköltségnek összesen hány százalékát vonja el az állam. A viszonyszámot úgy képezzük, hogy a munkabért terhelő összes (a munkavállalót és a munkáltatót terhelő) adó és járulék összegét elosztjuk a munkáltatót terhelő teljes munkaerőköltséggel.

$$\text{adóék} = \frac{\text{a munkabért terhelő összes adó és járulék összege}}{\text{teljes munkaerőköltség}}$$

A fenti képletben a munkabért terhelő adók és járulékok a következő elemekből tevődnek össze: szociális hozzájárulási adó, szakképzési hozzájárulás, személyi jövedelemadó, nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási és munkaerőpiaci járulék. A teljes munkaerőköltséget a bruttó munkabér, a szociális hozzájárulási adó és a szakképzési hozzájárulás összegéből képezzük.

7. Táblázat Minimálbér alapján számított adóék és munkaadói költségek

		2010		2016		2017	
		Mértéke	Összege minimálbér esetén	Mértéke	Összege minimálbér esetén	Mértéke	Összege minimálbér esetén
Munkavállaló adó és járulékterhe	Nyugdíjjárulék	10,0%	7 350,0	10,0%	11 100,0	10,0%	12 765,0
	Egészségbiztosítási- és munkaerőpiaci járulék	7,0%	5 145,0	8,5%	9 435,0	8,5%	10 850,3
	Személyi jövedelemadó	17,0%	12 495,0	15,0%	16 650,0	15,0%	19 147,5
	Összes adó/járulék		24 990,0		37 185,0		42 762,8
Munkaadó adó	A kifizető által fizetett adók/járulékok	27,0%	19 845,0	27,0%	29 970,0	22,0%	28 083,0
	Szakképzési hozzájárulás	1,5%	1 102,5	1,5%	1 665,0	1,5%	1 914,8
	Összesen		20 947,5		31 635,0		29 997,8
Minimálbér			73 500,0		111 000,0		127 650,0
Munkaadó összes költsége minimálbér esetén			94 447,5		142 635,0		157 648,0
Adóék		48,64%		48,25%		46,15%	

Az adóék mértéke 2010 és 2017 között kismértékben csökkent, 48,64 százalékról 46,15 százalékra, ugyanakkor a minimálbér 73 százalékkal nőtt. Elemzésünket a minimálbérhez kapcsolódó vizsgálatra korlátoztuk. Annak a munkáltatónak, aki minimálbéren foglalkoztatta alkalmazottait a jogszabályi változások hatására abszolút értéken számított költségei összességében 67%-ban emelkedtek. 2010 és 2016 között ez az emelkedés 51%. A munkavállalók nettó jövedelme 52 százalékkal nőtt, míg ezen időszak alatt a fogyasztói árak 11,8 százalékkal nőttek. (Adatokat lásd 7. táblázat.)

3. Munkabért terhelő adók nemzetközi összehasonlításban⁴

Az előzőekben részletezett vizsgálatot áttekintve megállapítható, hogy az elmúlt 20 évben a munkabért terhelő munkaadói járulékok (illetve adók) 43,2%-ról 22%-ra csökkentek le Magyarországon, ami olcsóbbá tette a foglalkoztatást a munkáltatók számára. Ugyanakkor a munkavállalók járulékterhei nemhogy csökkentek, hanem a korábbi 11,5%-ról 18,5 %-ra nőttek.

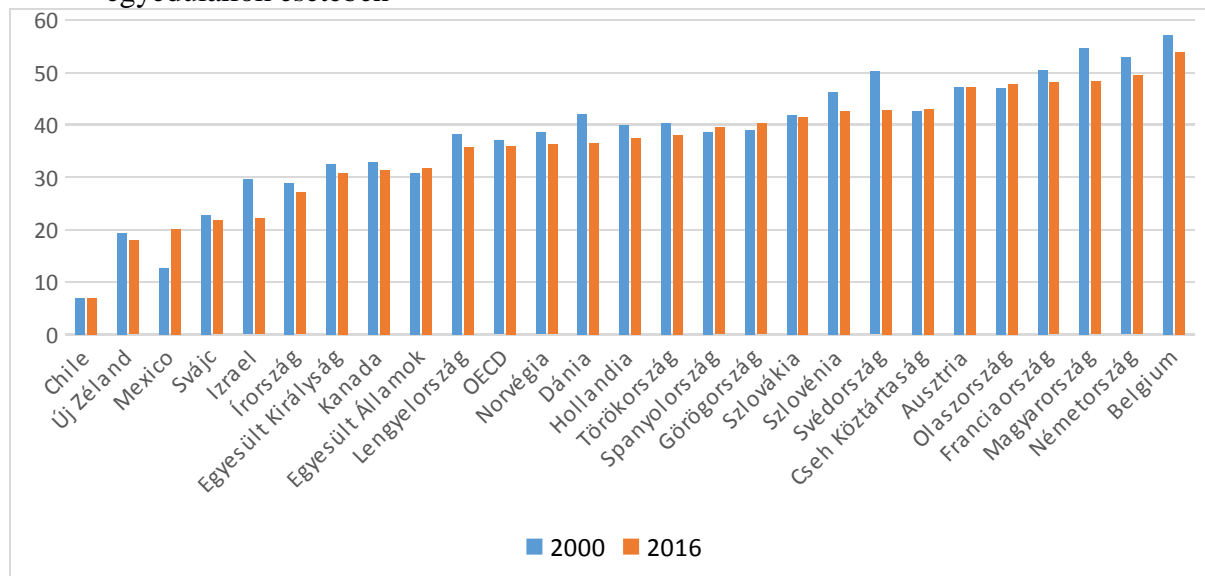
Pozitív tendenciának ítéljük, hogy a személyi jövedelemadó sávok jellege megszűnt, illetve a jelenlegi 15%-os adókulcs a valaha legalacsonyabb 20%-os adómértékű sávnál is alacsonyabb. Az adókedvezmények a mindenkori kormány szociálpolitikai céljainak megfelelően változtak, hol bővültek, hol szűkültek. Mérték, és társadalmi jelentősége tekintetében a családi adóalap-kedvezményt ítéljük a legjelentősebbnek. Ehhez kapcsolódóan meg kell említenünk a családok járulékkedvezményét. Ennek a kedvező változásnak köszönhetően azok is részesülhetnek a kedvezményből, akik alacsony jövedelmükből egyébként nem tudnák maradéktalanul érvényesíteni az őket megillető kedvezményt. Ez a magyar adóztatás történetében meglehetősen forradalmi újítás.

Nemzetközi összehasonlításban mégsem lehetünk elégedettek. 2016-ban az OECD országai közül hazánkban volt a harmadik legmagasabb az adóék (48,2%) a gyermek nélküli egyedülálló munkavállalók esetében. Hazánkat csak Belgium (54%) és Németország (49,9%) előzte meg. A legalacsonyabb az adóék Chilében (7%) és Új Zélandon (17,9%) volt.

4

A nemzetközi összehasonlítás az OECD adatai alapján történt. Adatok forrása:
<http://www.oecd.org/berlin/publikationen/taxing-wages-2016.htm>
Az elemzéshez használt további forrás: OECD (2017): Taxing wages 2017

1. ábra . Adóék néhány kiemelt OECD országban 2000-ben és 2016-ban gyerek nélküli egyedülállók esetében

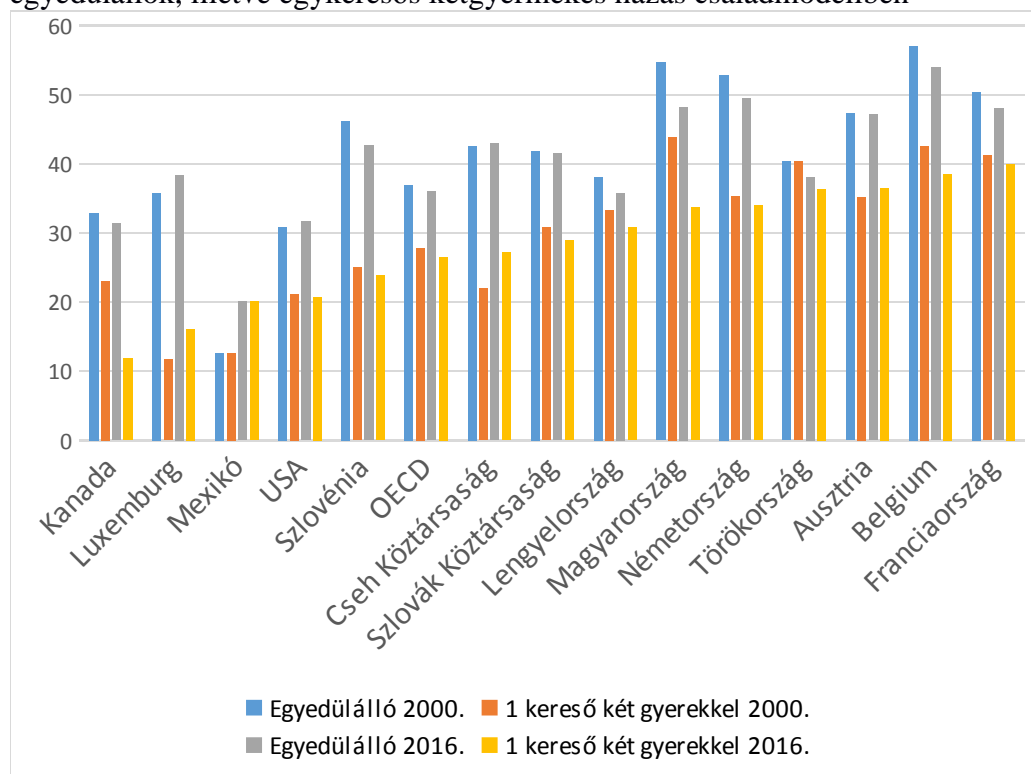
Forrás: OECD saját szerkesztés

2000 és 2016 között az OECD országokban az átlagos adóék kismértékben csökkent (37%-ról 36%-ra) az egyedülállók esetében. Az országok 66%-ánál csökkenés tapasztalható. Az adóék legnagyobb mértékben Izraelben, Svédországban, majd Magyarországon csökkent (54,6%-ról 48%-ra). A legjelentősebb növekedés Mexikóban, Koreában és Izlandon volt, de mindhárom országban még így is az OECD átlag alatt maradt az érték.

A családi adókedvezményeknek köszönhetően az egy kereső két gyerekes házas családmódelben az átlagos adóék alacsonyabb, az OECD átlag 26,6%. 2016-ban Chile és Mexikó kivételével mindegyik OECD országban kedvezőbb volt a két gyerekes egy kereső családmódel adózása, mint az egyedülállóké, viszont a mértékében jelentős különbségek tapasztalhatók. Chilében és Mexikóban nincs eltérés az adózásban a családi állapot szerint, három százalékpontnál kevesebb a különbség Görögországban, Izraelben, Koreában és Törökországban. A legnagyobb különbség (22 százalékpont) Luxemburgban található, 18 százalékpontnál nagyobb a különbség még Kanadában, Szlovéniában és Írországban. Magyarországon 14 százalékponttal kedvezőbb az adóék az egykeresős két gyerekes házas családmódelben, mint az egyedülállók esetében, ez a 8. legnagyobb különbséget jelenti. 2000 és 2016 között a családostok esetében 10 százalékpontos csökkentés tapasztalható, ez az OECD országok körében a második legnagyobb javulást jelenti, hazánkat csak Kanada előzi meg (11 százalékpontos javulás). Magyarország a 33,7%-os adóékével még mindig az OECD átlag

(26,6%) felett van, de országok közötti összehasonlításban ez a 11. legmagasabb érték, tehát jóval kedvezőbb a helyzet, mint az egyedülállók esetében. (Néhány összehasonlító adatot lásd 2. ábra)

2. ábra. Adóék néhány kiemelt OECD országban 2000-ben és 2016-ban gyermek nélküli egyedülállók, illetve egykeresős kétgyermekes házas családmodellben

Forrás: OECD saját szerkesztés

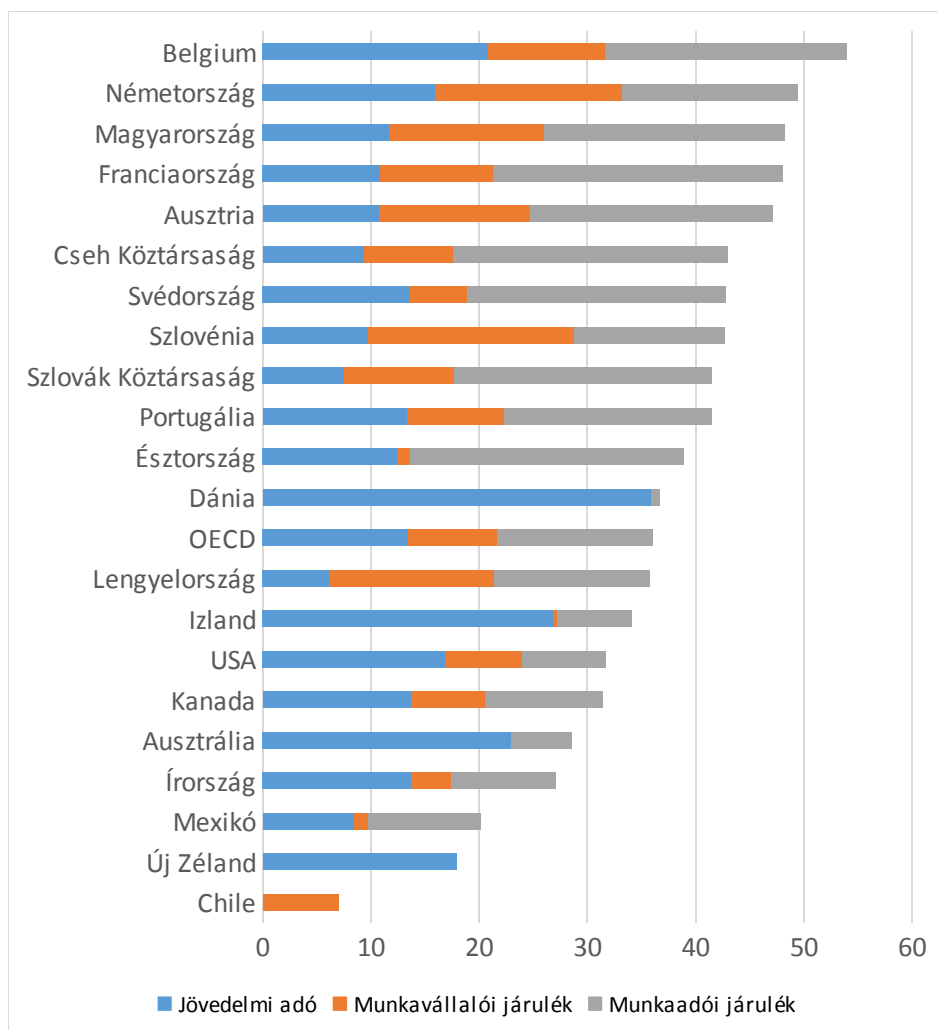
Az országok között nemcsak a családmódel alapján vannak különbségek az adóék tekintetében, ezért érdemes részletesebben megvizsgálni az adóék összetételét. A legmagasabb személyi jövedelemadó kulcs (35,9%) Dániában volt 2015-ben, öt követte Izland (26,9%) majd Ausztrália (22,9%). Ugyanakkor Dániában és Ausztráliában az alkalmazottakat nem terheli társadalombiztosítási járulék, illetve a munkaadókat terhelő járulék mértéke Dániában 1% alatt van, Ausztráliában 6% alatt. Chilében nulla százalékos mind a személyi jövedelem adó kulcs, mind a munkaadókat terhelő járulék, a munkavállalóknak mindössze 7%-os járulékot kell fizetniük a bérük után, így jön ki az OECD országok körében a legalacsonyabb adóék. A munkavállalókat terhelő járulék aránya legmagasabb Szlovéniában (19%), ezt követően Németországban (17%), Lengyelországban (15%), majd Magyarországon (14,4%).

A nemzetközi összehasonlítás eltérést mutat az adóterhek munkavállaló és a munkáltató közötti megoszlásában. Új Zélandon és Chilében csak az alkalmazottak fizetnek adót vagy járulékot,

a munkáltatókat nem terheli semmilyen teher a foglalkoztatás után. Dániában és Ausztráliában is elsődlegesen a munkavállalók fizetnek. A munkavállalók számára a legkedvezőbb arány Észtországban van (összes adó, járulék 35%). Az OECD átlag azt mutatja, hogy a béreket terhelő adók, járulékok 60%-át a munkavállalókkal fizettetik meg. Magyarországon kissé kedvezőbb a helyzet (54%).

A munkáltatókat terhelő járulékok 0% és 26,8% között alakultak, az OECD átlag 14,4%. A munkáltatókat a legnagyobb teher Franciaországban (26,8%), a Cseh Köztársaságban (25,4%), és Észtországban (25,3%) sújtotta. A magyarországi 22,2% a 10. legmagasabb értéknek tekinthető a 36 OECD ország vonatkozásában. Hazánknál alacsonyabb a munkáltatókat terhelő járulékok mértéke például Németországban (16%), Lengyelországban (14%), Szlovéniában (13,9%), Kanadában (10,9%), az Egyesült Királyságban (9,7%), Svájcban (5,9%). (Néhány kiemelt ország összehasonlító értékeit mutatja a 3. ábra.)

3. ábra. Adóék összetétele 2016-ban néhány kiemelt OECD országban

Forrás: OECD saját szerkesztés

4. Következtetések

A szocializmusból a piacgazdaságba történő átmenet átalakította a munka világát és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó közterhek rendszerét. A szociális ellátórendszerben is jelentős változások jöttek. A szociális alapon szerveződő rendszert egyre inkább felváltotta a biztosítási elven működtetett társadalombiztosítás. Az egyik fontos állomás volt a társadalombiztosítás 1998-as átalakítása. Nemcsak a közterhek alapja, mértéke változott, a jogi szabályozás is sokat módosult. A munkaerő költségének vizsgálatakor figyelmen kívül hagytuk a közteher megnevezésének változását, illetve, hogy a vizsgált időszakban adó, vagy járulék volt az adott kötelezettség.

Ha összevetjük a vizsgált időszak elején hatályos szabályok alapján fizetendő adók és járulékok összegét a 2017-es mértékekkel, akkor megállapíthatjuk, hogy az élő munkaerőt terhelő összes kiadás mértéke 43,2%-ról 22%-ra csökkent. Ha a terhek munkavállaló és munkáltató közötti megoszlását tekintjük, akkor azt látjuk, hogy amíg a munkáltatót terhelő adók és járulékok jelentősen csökkentek, a munkavállaló járulékfizetési kötelezettségei 11,5%-ról 18,5%-ra emelkedtek. Kicsit árnyaltabb képet kapunk, ha figyelembe vesszük a személyi jövedelemadó változásait is. A személyi jövedelemadó sávos jellege megszűnt, illetve a jelenlegi 15%-os adókulcs a valaha legalacsonyabb 20%-os adómértékű sávnál is alacsonyabb.

Nemzetközi összehasonlításban azt láthatjuk, hogy hiába csökkentek jelentősen a közterhek, az egyedülálló gyermektelen munkavállalók esetén Magyarországon a harmadik legmagasabb az adóék (48,2%) az OECD országai közül. A családok esetében kicsit kedvezőbb a helyzet, de ez a személyi jövedelemadó rendszer családokat támogató jellegéből adódik. Nemzetközi összehasonlításban a bérterhek jelenlegi mértéke nem növeli az ország versenyképességét, viszont ezt ellensúlyozza a nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsony minimálbér és átlagbér. Tehát az ország versenyképessége munkaerőpiaci oldalról nem az alacsony adóterheknek, hanem az alacsony béreknek köszönhető. Az alacsony bér viszont hozzájárulhat a munkaerő elvándorlásához, amely komoly problémát okozhat a jövőben. Magyarország versenyképessége megőrzése szempontjából már jelenleg is az egyik legkritikusabb tényező a gazdaság zavartalan működéséhez szükséges munkaerő megtartása.

5. Felhasznált irodalom:

Csomós Balázs – P. Kiss Gábor (2014): Az adószervezet átalakulása Magyarországon 2010-től. Köz-Gazdaság Különszám az adópolitikáról 2014. 4.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG ÉVES JELENTÉSE Magyarország előrehaladásáról a tagság felé 1998. www.eski.hu/new3/eucsat/eu/1998/1998hu.doc

Eurostat (2016): Bérek és munkaerőköltségek. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hu Letöltve: 2017. 05. 30.

GyEMSZI (2014): Tájékoztató országtanulmány az Egyesült Királyság egészségügyéről. GyEMSZI 2014. február
www.irf.gyemszi.hu/HolOrszag/csatolt/20140529_egyesult_kiralysag_2014.pdf

Hanti Erzsébet (2011): A bérek közterheinek alakulása, 1989 -2010. Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége. <http://docplayer.hu/1136153-A-berek-kozterheinek-alakulasa-1989-2010.html> Letöltve: 2017. 05. 30.

KSH (2016): Minimálbér (1992-)*
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli041.html Letöltve: 2017. június 19.

KSH (2016): Reálkeresetek alakulása (1992-)
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli042.html Letöltve: 2017. június 19.

Matolcsy (2014): Csendes adóforradalom Magyarországon? Interjú dr. Matolcsy György jegybankelnökkel (Pesuth Tamás) Köz-gazdaság. Különszám az adópolitikáról 2014/4 7-13.
<https://www.mnb.hu/letoltes/matolcsy-7-14.pdf>

Nagy László (2017): Az adórendszer hatása a vállalati versenyképességre és a tőkebeáramlásra. Nemzetközi összehasonlítás a közép-kelet-európai térségben. Pénzügyi Szemle 2017/1 pp. 21-36 http://www.penzugyiszemle.hu/documents/nagyl-2017-1-m-1pdf_20170406151436_95.pdf

OECD (2017): Taxing wages 2017 <http://www.oecd.org/ctp/tax-policy/taxing-wages-20725124.htm> OECD statisztikák forrása: <http://www.oecd.org/berlin/publikationen/taxing-wages-2016.htm> Letöltve: 2017. 05. 30.

Svraka András – Szabó István – Hudecz Viktor (2013): Foglalkoztatásösztönző adókedvezmények a magyar munkaerőpiacon Pénzügyi Szemle 2013/4. p. 401- 417.
https://www.asz.hu/storage/files/files/penzugyiszemle/2013/svraka_szabo_hudecz_2013_4.pdf Letöltve: 2017. 05. 30.

Varga József (2017): Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehérítésének pályája 2010 után. Pénzügyi szemle 2017/1. pp. 7-20. http://www.penzugyiszemle.hu/documents/vargaj-2017-1-mpdf_20170406150004_70.pdf

World Economic Forum (2017): The Global Competitiveness Report 2016-2017. http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf Letöltve: 2017. 05. 30.

Vonatkozó jogszabályok:

1. 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről
2. 2011. évi CLVI. törvény egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról
3. 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
4. 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
5. 1987. évi VI. törvény a magánszemélyek jövedelemadójáról
6. 1998. évi LXVI. törvény az egészségügyi hozzájárulásról
- 7- 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről